

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ

**Методичні рекомендації
до практичних робіт
для слухачів підготовчого відділення**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2020**

УДК 330.1(07.034)

О-75

Укладачі: Л. О. Українська
Н. І. Шифріна
І. Ф. Лісна
О. О. Пономаренко

Затверджено на засіданні кафедри економічної теорії та економічної політики.

Протокол № 11 від 30.03.2020 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Основи економіки [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних робіт для слухачів підготовчого відділення / уклад. Л. О. Українська, Н. І. Шифріна, І. Ф. Лісна, О. О. Пономаренко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 43 с.

Подано методичні рекомендації до виконання практичних робіт із навчальної дисципліни, призначені для отримання слухачами практичних навичок щодо використання понятійно-категоріального апарату основ економіки, оволодіння сутністю економічних явищ і процесів, розвитку аналітичних здібностей.

Рекомендовано для слухачів підготовчого відділення.

УДК 330.1(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2020

Вступ

Вивчення навчальної дисципліни "Основи економіки" посідає важливе місце в системі економічної освіти. Вона має на меті формування у слухачів – майбутніх спеціалістів у галузі економіки – системи економічних знань та наукового світогляду.

Завданням викладання навчальної дисципліни є надання необхідних знань із основних розділів економічної теорії, засвоєння основних законів та категорій, потрібних слухачам для подальшого навчання у закладі вищої освіти, а також вивчення мови предмета як засобу отримання економічної інформації та глибшого розуміння змісту підручників і лекцій.

Метою навчальної дисципліни є формування системи теоретичних знань щодо понятійно-категоріального апарату економічної теорії; оволодіння сутністю економічних явищ і процесів; забезпечення базової фундаментальної теоретичної підготовки, необхідної для подальшого вивчення циклу економічних дисциплін; розуміння законів та основних тенденцій економічного розвитку суспільства.

Питання, які розглядають у процесі викладання навчальної дисципліни, мають важливе значення для майбутнього економіста, оскільки дають змогу розуміти принципи функціонування економічних систем, дозволяють розкрити сутність та природу економічних процесів і явищ.

Основними видами практичної роботи є вирішення тестових та евристичних завдань, написання есе в довільній формі. Вибір теми есе слухачами повинен здійснюватися самостійно, він має залежати від особистих інтересів і переваг. Завдання виконується індивідуально. Обсяг роботи має становити 1 – 2 с., формат А4. Під час оцінювання есе будуть враховані: здатність здійснювати критичне та незалежне оцінювання проблемних питань, вміння пояснювати альтернативні погляди та аргументувати власну позицію, самостійність виконання роботи.

Змістовий модуль 1. Загальні основи економічної теорії

Тема 1. Вступ. Економіка в суспільному житті

1.1. Людина й економіка. Виникнення економічних поглядів і становлення економічної науки. Методи економічного дослідження. Економічна теорія. Зв'язок економічної теорії з іншими науками.

1.2. Економічна практика. Економічна політика. Зв'язок економічної теорії з економічною практикою.

1.3. Мікроекономіка. Макроекономіка. Позитивна економіка. Нормативна економіка.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо виникнення економічних поглядів і становлення економічної науки, методів економічного дослідження, зв'язку економічної теорії з економічною практикою, мікроекономіки, макроекономіки, позитивної та нормативної економіки.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

- 1.1. Економіка виникла в XVII ст.
- 1.2. Мікроекономіка і макроекономіка взаємопов'язані.
- 1.3. Хронологічно першою економічною школою є маржиналізм.
- 1.4. Економіка вивчає закони розвитку суспільства.
- 1.5. Аналіз і синтез є методами економічної науки.
- 1.6. Економіка буває позитивною і нормативною.
- 1.7. Економічні закони зафіксовані в законах України.
- 1.8. Релігійні й політичні відносини є виробничими.
- 1.9. Мікроекономіка – розділ економічної науки, який вивчає функціонування та розвиток економіки на рівні економічних одиниць.
- 1.10. Економічні одиниці – це окремі люди.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Економічна теорія	Висування гіпотези і перевірка її на практиці
Мікроекономіка	Процес, зворотний аналізу
Макроекономіка	Наука, яка вивчає господарські відносини в суспільстві з метою задоволення матеріальних і духовних потреб людей на основі раціонального використання ресурсів
Індукція	Розглядає дію економічних законів на рівні країн і/або регіонів
Дедукція	Має суб'єктивний характер і розкриває економіку такою, якою вона має бути
Аналіз	Сукупність заходів державного впливу на економічні процеси
Економічна політика	Має об'єктивний характер і описує економіку такою, яка вона є насправді на сьогодні
Позитивна економіка	Збирання фактів і виведення на їхній основі принципів, узагальнень
Нормативна економіка	Дослідження економічних процесів за допомогою деякого спрощення (моделі)
Синтез	Процес розкладання складного економічного явища на прості складові
Моделювання	Розглядає дію економічних законів на рівні окремого підприємства або домашнього господарства

2. Визначте, до мікро- чи макроекономіки відносяться такі твердження:

1. Через зупинку хімічної промисловості долар подешевшає до 24 або 25 гривень.
2. Син глави підприємства переписав на себе 25 % акцій компанії.
3. У липні кількість безробітних в Україні зменшилася на 3 %.
4. У разі дефолту українці можуть позбутися своїх заощаджень у банках.
5. Чим вища ціна товару, тим нижчий попит на нього за інших рівних умов.
6. В умовах недостатньо високого платоспроможного попиту і недосконалого законодавства щодо відчуження заставного майна іпотечне кредитування є дуже ризикованим напрямом діяльності.
7. Раціональний споживач прагне максимізувати корисність від кожної витраченої грошової одиниці.

3. Визначте, до позитивної чи нормативної економіки відносять такі твердження:

1. Через зупинку хімічної промисловості долар подешевшає до 24 або 25 гривень.

2. Син глави підприємства переписав на себе 25 % акцій компанії.

3. У липні кількість безробітних в Україні зменшилася на 3 %.

4. У разі дефолту українці можуть позбутися своїх заощаджень у банках.

5. Чим вища ціна товару, тим нижчий попит на нього за інших рівних умов.

6. В умовах недостатньо високого платоспроможного попиту і недосконалого законодавства щодо відчуження заставного майна іпотечне кредитування є дуже ризикованим напрямом діяльності.

7. Раціональний споживач прагне максимізувати корисність від кожної витраченої грошової одиниці.

Тематика есе

1. Передумови для виникнення економічних поглядів.

2. Зв'язок економічної теорії і практики в Україні та світі.

Евристичні завдання

1. Проаналізуйте концепції різних економічних шкіл у визначенні предмета економіки. Вам відомо, що предмет економіки різні дослідники у різні часи визначали по-різному. Поясніть, чим це зумовлено, використовуючи такі критерії:

а) соціальне походження дослідника;

б) час, у який формувалися погляди дослідників;

в) мета, якій присвятив дослідник свої роботи;

г) рівень розвитку країни, у якій жив дослідник.

2. Дайте відповідь на запитання: навіщо потрібна економічна наука суспільству? Поясніть, чому недостатньо технічних наук, які відповідають на конкретні запитання, пов'язані з розв'язанням практичних задач.

3. Економічні експерименти досить дорогі та тривалі. Чи можна їх замінити економіко-математичними моделями? Відповідь обґрунтуйте.

Тема 2. Фундаментальні проблеми економіки

2.1. Потреби та їхня необмеженість. Виробництво матеріальних благ та послуг. Економічні ресурси: земля, праця, капітал, підприємницькі здібності.

2.2. Обмеженість ресурсів та економічний вибір. Фундаментальна проблема економіки. Економічний вибір. Альтернативні витрати. Крива виробничих можливостей.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо економічних потреб та їхнє обмеження, сутності й класифікації економічних ресурсів, раціонального економічного вибору і поведінки, поняття альтернативних витрат, кривої виробничих можливостей.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

2.1. У суспільстві діє економічний закон зростання потреб.

2.2. Ресурси безмежні, а потреби обмежені.

2.3. Фундаментальна проблема економіки полягає в максимально можливому використанні ресурсів.

2.4. Чим більша кількість блага надійшло для споживання, тим більше воно цінується.

2.5. На кривій виробничих можливостей зображені набори продуктів, які економічна система може виробити.

2.6. Внутрішні витрати – це суми, які виплачуються іншим фірмам у цій же країні.

2.7. Неявні та внутрішні витрати – це одне і те ж.

2.8. Чим менші витрати виробництва, тим більший прибуток підприємства.

2.9. Дерева – це економічні ресурси.

2.10. Деревина – це економічний ресурс.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Потреби	Продукт праці, який призначений для продажу
Крива виробничих можливостей	Фактори виробництва, які використовуються або можуть бути використані у виробничому процесі
Товар	Вид ресурсів, що охоплює всі види природних ресурсів
Послуга	Задоволення необмежених потреб за допомогою обмежених ресурсів
Ресурси	Результат діяльності, який спрямований на задоволення потреб інших людей, здебільшого, не має матеріальної форми
Земля	Геометричне місце точок, яке показує безліч альтернативних варіантів максимального виробництва двох товарів за повного використання ресурсів
Праця	Вид ресурсів, що охоплює всі елементи виробничого процесу, які були створені або перетворені людиною
Капітал	Усвідомлена необхідність у чому-небудь
Підприємницькі здібності	Найкращий варіант використання обмеженого ресурсу, від якого довелося відмовитися
Фундаментальна проблема економіки	Вид ресурсів, що полягає в особливих навичках, здібностях і знаннях людини, які дозволяють йому ефективно створювати і розвивати бізнес
Альтернативні витрати	Вид ресурсів, що охоплює робочу силу з такими її характеристиками, як навички, знання, здібності та ін.

2. Визначте, до якого з трьох типів ресурсів (праця, земля, капітал) відносяться елементи переліку.

Нафта, склад, знання, машини, навички, обладнання, газ, здібності, насіння, автомобіль, дерево, сіль, папір, нитки, верстат, персонал, труби, цегла, вагон, зерно, комп'ютер, пісок, вугілля, вода, сонячне світло, акумулятор, скло.

3. Перший бізнесмен вклав у справу 100 тис. грн і через рік отримав прибуток 20 тис. грн. Другий бізнесмен вклав 70 тис. грн і отримав прибуток 15 тис. грн. Який бізнес вигідніший?

Тематика есе

1. Економічні потреби та їхні екологічні наслідки.
2. Наука як фактор виробництва.

Евристичні завдання

1. Складіть свою індивідуальну ієрархію потреб. Визначте, які потреби вашої ієрархії будуть первинними, а які вторинними.

2. Дайте відповідь на запитання: чому підприємницькі здібності є окремою категорією ресурсів? Поясніть, що у подальшому відбувається з людиною, яка створює власний бізнес, але не має підприємницьких здібностей.

3. Уявіть собі, що ви маєте 30 тис. дол. США. Оберіть три різних товари, на кожен із яких, щоб купити, потрібно витратити всі ваші гроші. (Наприклад: житло, автомобіль, земельна ділянка). Оскільки ваші грошові ресурси є обмеженими, оберіть найкращий для себе варіант. Чому буде дорівнювати альтернативні витрати вашого вибору? Відповідь обґрунтуйте.

Тема 3. Основні типи економічних систем

3.1. Основні економічні питання: що виробляти? як виробляти? для кого виробляти?

3.2. Типи економічних систем: традиційна, командна, ринкова, змішана економіка. Вирішення основних економічних питань різними типами економічних систем.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності поняття економічної свободи, основних видів економічних систем та їхніх характеристик, переваг і недоліків.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

3.1. Процес суспільного відтворення відбувається в рамках певних економічних систем.

3.2. Існує тільки одна класифікація економічних систем.

3.3. Кожна з економічних систем має свої переваги і недоліки.

3.4. Зміна економічних формацій залежить від волі громадян і ніяк не обумовлена об'єктивно.

3.5. Ринкова економічна система в чистому вигляді в сучасному суспільстві не існує.

3.6. Економічна система, для якої характерні ознаки двох або більше економічних систем, називається змішаною.

3.7. Традиційна економіка стимулює науково-технічний прогрес.

3.8. Командно-адміністративна економіка забезпечує високий рівень соціального захисту громадян.

3.9. Примітивні знаряддя праці характерні для ринкової економічної системи.

3.10. Раціональне використання ресурсів є ознакою всіх економічних систем.

Проблемні завдання

1. До кожної представленої економічної системи підберіть відповідну характеристику:

№ п/п	Потреба	Позначення	Класифікаційна ознака
1	Традиційна	А	Мінімальне втручання держави в економічні процеси
2	Командна	Б	Значний вплив традицій, релігії
3	Ринкова	В	Планова економіка
4	Змішана	Г	Різноманіття форм власності на ресурси

2. Які з характеристик відносяться до традиційної, ринкової та адміністративно-командної економічних систем:

- а) низькі темпи розвитку;
- б) мета виробництва – отримання прибутку;
- в) стихійний розвиток економіки;
- г) низький рівень розвитку продуктивних сил;
- д) планова система господарювання;
- е) відсутність конкуренції між виробниками;
- є) присутність іноземного капіталу;
- ж) панування приватної власності на засоби виробництва;
- з) панування суспільної (державної) власності на засоби виробництва?

3. Оберіть ознаки, які характерні для ринкової економічної системи:
- а) примітивні знаряддя праці;
 - б) відсутність соціального захисту населення;
 - в) вільне ціноутворення (під впливом попиту та пропозиції);
 - г) відсутність конкуренції;
 - д) переважання приватної власності.
4. Оберіть ознаки, які характерні для командної економічної системи:
- а) примітивні знаряддя праці;
 - б) високий рівень соціального захисту населення;
 - в) централізована система ціноутворення;
 - г) відсутність конкуренції;
 - д) переважання приватної власності.

Тематика есе

1. Характерні ознаки економічної системи України.
2. Переваги та недоліки економічної системи України.

Евристичні завдання

1. Проілюструйте на прикладі, які сучасні країни мають риси традиційної, командної, ринкової та змішаної економічної системи.
2. Принцип економічної свободи базується на тому, що кожен підприємець сам обирає для себе відповідь на основні економічні питання: що виробляти? як виробляти? для кого виробляти? Чи є певні обмеження у цьому виборі? Чим вони пояснюються? Відповідь обґрунтуйте.
3. Визначте найкращі для суспільства характеристики кожної економічної системи та проаналізуйте їхню наявність в економічній системі України.

Тема 4. Основні суб'єкти та принципи ринкової економіки

- 4.1. Ринкова економіка. Ринок, умови його виникнення.
- 4.2. Принципи ринкової економіки: приватна власність, свобода вибору, особистий інтерес, конкуренція, ціновий механізм. Переваги та недоліки ринкової економіки.

4.3. Домашні господарства, фірми як основні суб'єкти ринкової економіки. Держава в ринковій системі. Кругообіг ресурсів, товарів, доходів у ринковій системі.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо функціонування та розвитку ринкової економіки, принципів її побудови, переваг та недоліків, ролі домогосподарств, фірм і держави у формуванні ринкових відносин.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

4.1. Ринкове господарство засноване на товарному виробництві.

4.2. Фірми, домашні господарства і держави – це об'єкти ринкового господарства.

4.3. Ринок ідеальний і недоліків не має.

4.4. Ринковий механізм складають попит, пропозиція і ціна.

4.5. Приватна власність на засоби виробництва є важливою умовою функціонування ринку.

4.6. Домашні господарства постачають на ринок ресурси та споживають товари і послуги.

4.7. Фірми постачають на ринок ресурси та споживають товари і послуги.

4.8. Роль держави на ринку зводиться до створення законного конкурентного порядку.

4.9. Кругообіг ресурсів, товарів, доходів притаманний тільки ринковій системі господарювання.

4.10. Кругообіг ресурсів, товарів, доходів відбувається безперервно у всіх країнах світу.

Проблемні завдання

1. Виберіть одну правильну відповідь.

1. До функцій домашніх господарств на ринку належать:

а) створення товарів і послуг;

б) споживання товарів і послуг;

- в) споживання ресурсів;
- г) створення умов для функціонування ринку.

2. До функцій держави на ринку належать:

- а) створення товарів і послуг;
- б) споживання товарів і послуг;
- в) споживання ресурсів;
- г) створення умов для функціонування ринку.

3. До переваг ринкової економіки відносять:

- а) гарантію задоволення потреб усіх суб'єктів ринку;
- б) захист навколишнього середовища;
- в) ефективне використання ресурсів;
- г) усі відповіді правильні.

4. До недоліків ринкової економіки відносять:

- а) свобода вибору споживачів і виробників;
- б) регулювання на основі конкуренції;
- в) нездатність виробляти суспільні блага;
- г) низька якість продукції.

5. Ринок не виконує функцію:

- а) забезпечення збалансованості попиту і пропозиції;
- б) регулювання пропорцій суспільного виробництва;
- в) стимулювання зниження витрат;
- г) немає правильної відповіді.

2. Зіставте терміни з визначеннями:

Ринок	Кількість грошей, за які продавець готовий продати одиницю товару
1	2
Приватна власність	Суб'єкт ринкової економіки, основною функцією якого є створення умов для нормального функціонування ринкового механізму
Конкуренція	Свобода вибору для споживачів і виробників, ефективне використання ресурсів, підвищення якості товарів і послуг
Ціна	Юридичні та фізичні особи, які здійснюють будь-яку діяльність у ринковому середовищі
Недоліки ринку	Суб'єкт ринкової економіки, основними функціями якого є споживання товарів і послуг та відтворення ресурсів
Держава	Система відносин між людьми з приводу купівлі-продажу товарів і послуг

1	2
Домашнє господарство	Суперництво суб'єктів ринкової економіки за найкращі умови та результати комерційної діяльності
Фірма	Тип власності, який є основою формування ефективних ринкових відносин
Суб'єкт ринкової економіки	Суб'єкт ринкової економіки, основними функціями якого є споживання ресурсів і виробництво товарів і послуг
Переваги ринкової економіки	Тенденція до монополізації, наявність небажаних зовнішніх ефектів

Тематика есе

1. Ринкові відносини в економіці України.
2. Ресурси домогосподарств та їхнє значення.

Евристичні завдання

1. Проаналізуйте переваги й недоліки вільної конкуренції товарів та послуг. Чи потрібно з боку держави дещо обмежувати конкуренцію?
2. Проаналізуйте переваги й недоліки монополізації ринку товарів та послуг. Чи потрібно з боку держави дещо обмежувати монопольне становище фірм?
3. Сформуйте перелік функцій, які, на ваш погляд, має виконувати держава, та тих, які потрібно передати в управління приватним особам.

Змістовий модуль 2. Елементарна мікроекономіка

Тема 5. Теорія попиту та пропозиції

- 5.1. Попит та його графічне відображення. Закон попиту.
- 5.2. Пропозиція та її графічне відображення. Закон пропозиції. Еластичність попиту та пропозиції.
- 5.3. Ринкова рівновага. Рівноважна ціна та рівноважна кількість. Порухення ринкової рівноваги.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності попиту та пропозиції, ринкової рівноваги та факторів, що на них впливають.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

5.1. Попит залежить від потреб людей.

5.2. Чим більша ціна на товар, тим більший попит на нього.

5.3. Пропозицію на ринку представлено покупцями.

5.4. Чим більша ціна на товар, тим більша його пропозиція.

5.5. Рівновага на ринку виникає тоді, коли ваги проданого і купленого товару однакові.

5.6. Вподобання і смаки споживачів, величина їхніх доходів, розміри ринку є неціновими факторами попиту.

5.7. Зв'язок між ціною і величиною пропозиції пряма.

5.8. Еластичність попиту визначається здатністю товару розтягуватися і відновлювати свою форму після припинення впливу.

5.9. Основним неціновим фактором попиту є дохід споживача.

5.10. Основним ціновим фактором пропозиції є ціни на ресурси.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
1	2
Попит	Така кількість товарів і послуг на ринку, коли пропонується продукції рівно стільки, скільки попит на неї, тобто відсутні як дефіцит, так і надлишок товарів
Закон попиту	Кількість товарів і послуг, яку споживачі можуть та хочуть придбати на ринку за певними цінами
Пропозиція	Компромісна ціна, яка найбільшою мірою задовольняє як покупця, так і продавця
Закон пропозиції	Ступінь зміни однієї величини під час зміни іншого на 1 %
Ринок	Зниження ціни веде до скорочення величини пропозиції, а підвищення – до її зростання
Ринкова рівновага	Під час підвищення ціни на товари величина попиту зменшується, а під час зниження – збільшується
Рівноважна кількість	Недолік товару на ринку, перевищення попиту над пропозицією

1	2
Рівноважна ціна	Система відносин між людьми з приводу купівлі-продажу товарів
Дефіцит	Стан ринку, який досягається, коли попит і пропозиція рівні
Надлишок	Кількість товарів і послуг, яку виробники можуть поставити на ринок за певною ціною на сьогодні

Тематика есе

1. Порівняйте фактори, що впливають на еластичність попиту та еластичність пропозиції.
2. Визначте та охарактеризуйте фактори, що впливають на порушення ринкової рівноваги.

Евристичні завдання

1. Згрупуйте такі товари: тролейбус, куряче м'ясо, кетчуп, бензин, мобільний телефон, чай, майонез, апельсини, цигарки, жуйка, цукерки-льодяники, зошит, вершкове масло, соняшникова олія, маргарин, книга, кава, цукерки-карамельки, м'ясо індички, принтер, трамвай, картридж, ручка, брюки, мандарини, автомобіль, джинси, sim-карта, кукурудзяна олія, сметана:

Товари-субститути	Товари-компліменти

2. Покажіть вплив таких факторів на криві попиту та пропонування (у відповідних графах необхідно поставити "+"):

Фактори	Зсув кривої попиту	Рух уздовж кривої попиту	Зсув кривої пропозиції	Рух уздовж кривої пропозиції
1	2	3	4	5
Зміна грошових доходів споживачів				
Зміна цін на матеріали та сировину, з яких виготовляють товар				
Зміна моди на товар				

1	2	3	4	5
Зміна технології виробництва				
Зміна кількості споживачів				
Зміна кількості товаровиробників-постачальників				
Зміна цін на товари-субститути				
Зміна цін на товари-компліменти				

Тема 6. Типи ринків

6.1. Ринок товарів. Види торгівлі: оптова й роздрібна.

6.2. Ринок природних ресурсів. Ринок праці. Ринок капіталів.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо типів ринків та особливостей їхнього функціонування.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

6.1. За економічними ознаками розрізняють азіатський, американський і європейський ринки.

6.2. Оптова (гуртова) торгівля – це придбання великих партій товару з метою подальшого перепродажу.

6.3. Кожен вид ринку має свої організаційні форми.

6.4. Оптова та роздрібна торгівля нічим принципово не відрізняються.

6.5. Ринок засобів виробництва і ринок робочої сили – це одне і теж.

6.6. Фондові та валютні біржі є частиною споживчого ринку.

6.7. Роздрібна торгівля – це придбання малих партій товару з метою їх подальшого продажу кінцевому споживачу.

6.8. Брокерські контори і аудиторські фірми є елементами ринку послуг.

6.9. Ринок Барабашово – це світовий ринок.

6.10. Заклади освіти – це частина фінансового ринку.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
Місцевий ринок	Система товарно-грошових відносин, які є визначальною формою зв'язку між суб'єктами господарської діяльності, покупцями і продавцями, що здійснюються на основі економічної самостійності, рівноправності та конкуренції товаровиробників і споживачів
Національний ринок	Ринок, для якого характерні наявність деяких елементів неринкових відносин (натуральний обмін або бартер, надмірне втручання держави у господарське життя), невідпрацьованість законодавчих документів, антиринкова психологія багатьох верств населення
Ринок предметів споживання	Специфічна сфера економічних відносин, де відбувається купівля-продаж фінансових ресурсів
Розвинений ринок	Сукупність національних ринків, пов'язаних між собою стійкими товарно-грошовими відносинами
Ринок, що формується	Ринок розташований у певному місці (на певній території), де здійснюється купівля-продаж різноманітних товарів і послуг
Світовий ринок	Ринок конкретної країни, де акти купівлі-продажу здійснюються в національній валюті
Фінансовий ринок	Ринок, що безпосередньо характеризує взаємозв'язок виробництва й особистого споживання

Тематика есе

1. Охарактеризуйте особливості функціонування нелегального ринку. Відповідь обґрунтуйте та наведіть приклади зі світової практики.
2. Визначте, який ринок у сучасних умовах розвитку набув особливого значення. Відповідь обґрунтуйте.

Евристичні завдання

1. Розподіліть види ринків за їхніми критеріями, заповніть таблицю: ринок, що формується; місцевий ринок; легальний (або офіційний) ринок; нелегальний (тіньовий) ринок; олігопольний ринок; розвинутий ринок; національний (внутрішній) ринок; світовий ринок; монопольний ринок:

Критерій розмежування	Види ринків
Відповідність чинному законодавству	
Невідповідність чинному законодавству	
Ступінь зрілості	

2. Визначте, за яким критерієм виділяють такі види ринків:
 ринок предметів споживання;
 ринок виробничих ресурсів: землі, робочої сили і засобів виробництва;
 ринок капіталів (капітальних благ);
 фінансовий ринок (кредитний ринок і ринок цінних паперів);
 ринок науково-технічних розробок та інформації.
 Який із раніше наведених ринків безпосередньо характеризує взаємозв'язок виробництва і особистого споживання.

Тема 7. Форми доходів у ринковій економіці

- 7.1. Рента – винагорода за використання землі.
- 7.2. Зарплата – винагорода за використання праці.
- 7.3. Позичковий процент – винагорода за користування грошима.
- 7.4. Прибуток як винагорода підприємцю.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності таких форм доходів, як рента, зарплата, позичковий процент та прибуток.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

- 7.1. Рента – це дохід, який отримує власник землі від орендарів.
- 7.2. За однакової площі ціна ділянки буде вища, якщо вона більш родюча або краще розташована.
- 7.3. Зарплата – це винагорода за той час, який працівник проводить на роботі.
- 7.4. Величина позичкового процента залежить від ставки банківського процента, під яку видавався кредит.

7.5. Реальна заробітна плата завжди менше номінальної.

7.6. Прибуток є винагородою підприємцеві за його особливі здібності до ведення бізнесу.

7.7. Кожен із видів доходів є платою за ресурс, який залучений у процес виробництва.

7.8. Винагородою за працю є ціна землі.

7.9. Короткостроковий кредит видається на термін до п'яти років.

7.10. Рента – це винагорода найманого сільськогосподарського робітника.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
Рента	Дохід від підприємницької здатності як фактора виробництва
Зарплата	Вартість, яка в процесі свого руху створює нову вартість
Позичковий процент	Умови, які необхідні для виробництва товарів або послуг
Прибуток	Дохід від праці як фактора виробництва
Земля	Кошти або матеріальні цінності, які отримують власники факторів виробництва в які винагороду за їхнє використання
Праця	Цілеспрямована діяльність людини
Капітал	Частина прибутку, яка виплачується орендарем землі його власнику за тимчасове користування землею
Підприємницька здатність	Сукупність природних ресурсів
Ресурси	Дохід від капіталу як фактора виробництва
Дохід	Здатність людини до створення і розвитку бізнесу, яка заснована на його вроджених якостях та здобутих знаннях і навичках

Тематика есе

1. Проаналізуйте структуру доходів населення вашої країни. Відповідь обґрунтуйте.

2. Проаналізуйте основні фактори, що впливають на рівень заробітної плати найманих працівників.

Евристичні завдання

1. Порівняйте різні види земельної ренти. Відповідь оформіть у вигляді таблиці:

Критерії	Диференційна рента	Монопольна рента	Абсолютна
Джерело існування ренти			
Суб'єкти, що отримують ренту			

Тема 8. Гроші в ринковій економіці

8.1. Гроші: сутність, історія виникнення та розвитку.

8.2. Типи грошей. Функції грошей.

8.3. Закони грошового обігу. Формула І. Фішера.

8.4. Грошові одиниці різних країн.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності грошей та їхніх функцій, законів грошового обігу.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

8.1. Існує єдина теорія про походження і сутність грошей.

8.2. Під час сплати стипендій студентам гроші виконують функцію засобу платежу.

8.3. Паперові гроші – це гроші, які емітуються державою.

8.4. Гроші – це товар.

8.5. Будь-який товар може грати роль грошей.

8.6. Металева забезпечення грошей (золотом і сріблом) збереглося досі в більшості країнах світу.

8.7. В умовах первісного суспільства обмін мав простий або випадковий характер.

8.8. Паперові гроші з'явилися тоді, коли виникла необхідність у світових грошах для обслуговування міжнародного товарообігу.

8.9. Гроші виконують дві функції: засіб обігу та засіб накопичення.

8.10. Обіг паперових грошей тісно пов'язаний із явищем інфляції.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
Рівняння Фішера	Випуск в обіг нових грошей
Монета	Засіб, що виражає цінності товарних ресурсів, які беруть участь у господарському житті суспільства; універсальне втілення цінності у формах, що відповідають цьому рівню товарних відносин
Емісія	Показує взаємозв'язок між грошовою масою, швидкістю обігу грошей і їхньою купівельною спроможністю
Металева теорія грошей	Злиток певної ваги і форми
Кількісна теорія грошей	Здатність будь-якого майна (активів) слугувати засобом платежу або перетворюватися в засіб платежу
Ліквідність	Гроші ототожнюються з благородними металами – золотом, сріблом, міддю тощо
Гроші	Форма таких грошей, які виникають в умовах, коли купівля і продаж товарів та послуг здійснюються з розстрочкою платежу (в кредит)
Кредитні гроші	Величина вартості грошей знаходиться в зворотній залежності від їхньої кількості
Електронні гроші	Безготівкові розрахунки за товари та послуги, а також між банками і клієнтами, банками і банками, що здійснюються за допомогою комп'ютерної мережі
Грошова маса	Сукупність усіх платежів у готівковій та безготівковій формах, в яких гроші виконують функцію засобу обігу і засобу платежу
Грошовий обіг	Кількість грошей, необхідних для обігу

Тематика есе

1. Охарактеризуйте особливості грошової системи своєї країни.

2. Проаналізуйте історію виникнення грошей.

Евристичні завдання

1. В економічній літературі існують дві основні точки зору на виникнення грошей:

- а) гроші виникли як результат угоди між людьми;
 - б) гроші виникли як результат розвитку товарного господарства.
- Якої думки дотримуєтеся ви? Відповідь обґрунтуйте.

2. Виберіть функції грошей із наведеного списку:

- засіб експлуатації;
- міра вартості;
- засіб обігу;
- засіб благодійності;
- засіб платежу;
- засіб шантажу;
- засіб накопичення і утворення скарбів;
- світові гроші.

Тема 9. Поведінка споживача в умовах ринку

9.1. Споживач у ринковій економіці. Роль споживача в умовах ринку.

9.2. Споживча поведінка.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо особливостей поведінки споживача у ринковій економіці.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

- 9.1. Кожен споживач має індивідуальну шкалу переваг.
- 9.2. Споживча поведінка окремих покупців формує сукупний попит.
- 9.3. Шкідливе для здоров'я благо не може мати корисність.
- 9.4. Загальна і гранична корисність товару однакові.
- 9.5. Споживач завжди вибирає набір благ, який приносить йому максимальну корисність.

9.6. Оптимальний набір благ знаходиться в точці дотику кривої байдужості бюджетного обмеження.

9.7. Зростання доходу споживача призводить до паралельного зсуву кривої байдужості.

9.8. Ціни на товари є важливим фактором споживчого вибору.

9.9. Розрізняють загальну і граничну корисність.

9.10. Корисність вимірюється в ютилях (U).

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
Кардиналістська (кількісна) теорія поведінки споживача	Принцип спадної граничної корисності
Корисність	Накопичена корисність
Ординалістська (порядкова) теорія поведінки споживача	Закон максимізації корисності, або закон рівноваги споживача
Перший закон Госсена	Процес формування попиту споживача на різноманітні товари та послуги
Гранична корисність	Задоволення, яке отримує споживачем від споживання товарів і послуг
Другий закон Госсена	Інструментами аналізу поведінки споживача слугують крива байдужості та бюджетна лінія
Загальна корисність	Корисність, яку приносить споживання кожної наступної одиниці блага в одному акті споживання
Споживча поведінка	Величину корисності кожної одиниці споживаного блага можна точно виміряти

Тематика есе

1. Роль споживача в умовах ринку.

2. Особливості споживчої поведінки в різних країнах світу.

Евристичні завдання

1. Корисність від споживання печива наведено в таблиці:

Кількість печива	Загальна корисність, ТУ, ют.	Гранична корисність, МУ, ют.
0	0	
1	140	
2	170	
3	190	
4	205	
5	215	

Розрахуйте значення граничної корисності для кожного рівня споживання і занесіть дані в таблицю.

2. Корисність від споживання апельсинів наведено в таблиці:

Кількість, од.	ТУ, ют.	МУ, ют.
0	0	
1	10	
2	18	
3	24	
4	27	
5	28	

1. Розрахуйте значення граничної корисності для кожного рівня споживання і занесіть дані в таблицю.

2. Побудуйте криву граничної корисності.

Змістовий модуль 3. Основи макроекономіки

Тема 10. Національна економіка та результати її функціонування

10.1. Економіка як цілісний організм.

10.2. Макроекономічний показник – валовий національний продукт (ВНП) і його розрахунок. ВНП і рівень життя в різних країнах.

10.3. Ефективність національної економіки.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності валового національного продукту (ВНП) і його розрахунку та ефективності національної економіки.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

10.1. Валовий внутрішній продукт і валовий національний продукт – це одне і те ж.

10.2. Система національних рахунків – це міжнародний стандарт оцінювання основних макроекономічних показників суспільства.

10.3. Основними показниками системи національних рахунків є: валове національне щастя на душу населення і чистий національний дохід.

10.4. Для порівняння різних держав використовуються показники системи національних рахунків у розрахунку на душу населення.

10.5. Чистий національний продукт (ЧНП) – це ВНП за вирахуванням амортизаційних відрахувань.

10.6. СНР є єдиною системою макроекономічних показників і використовується у всіх країнах світу.

10.7. В Україні перехід до СНР почався в 1974 році.

10.8. Для отримання більш точних порівнянь макроекономічних показників у динаміці використовуються так звані реальні показники.

10.9. Номінальний і реальний ВВП вимірюються тільки в грошовій формі.

10.10. Основним економічним показником виробництва і доходу в СНР є ВНП.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
1	2
Система національних рахунків	Новостворена вартість у масштабі суспільства, яка дорівнює сумі факторних доходів

1	2
Валовий національний продукт	Сукупність вироблених і накопичених суспільством матеріальних і нематеріальних цінностей, яку суспільство має в своєму розпорядженні на сьогодні
Валовий внутрішній продукт	Продукт, очищений від матеріальних витрат; менше валового внутрішнього продукту на річну суму амортизації основного капіталу
Національний дохід	Це міжнародний стандарт оцінювання основних макроекономічних показників суспільства
Чистий національний продукт	Сукупна ринкова вартість кінцевих товарів і послуг, які створені за певний період національним капіталом і працею, як усередині країни, так і за її межами
Національне багатство	Сукупна ринкова вартість кінцевих товарів і послуг, створених на території країни за певний період (зазвичай рік)

Тематика есе

1. СНР: показники розвитку економіки – ВВП, ВНП, НД, ЧВП.
2. Національне багатство вашої країни: особливості та структура.

Евристичні завдання

1. ВВП країни дорівнює 800 млрд грн. Річна сума амортизаційних відрахувань становить 120 млрд грн. Розрахуйте ЧВП.
2. ВВП країни – 14 млрд грн, річна сума амортизації – 2 млрд грн. Знайдіть ЧП.

Тема 11. Економічне зростання та циклічні коливання

11.1. Економічне зростання. Типи економічного зростання: екстенсивний, інтенсивний. Економічне зростання та економічний розвиток різних країн.

11.2. Економічний цикл і його фази: спад, криза, пожвавлення, піднесення. Види криз. Тривалість економічних циклів. Причини циклічних коливань.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності економічного зростання та його типів, економічного циклу і його фаз.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

11.1. Економічні цикли виникли в XII ст.

11.2. Економічне зростання і економічний розвиток – це одне і те ж.

11.3. Розрізняють екстенсивний та інтенсивний типи економічного зростання.

11.4. Екстенсивне економічне зростання має на увазі збільшення кількості ресурсів, які беруть участь в економічних процесах.

11.5. Економічний цикл прийнято розділяти на вісім стадій.

11.6. Криза, спад, поживлення і підйом – це фази економічного циклу.

11.7. Усі економічні кризи виникають через падіння акцій на біржі.

11.8. Тривалість економічних циклів зазвичай становить 10 – 12 років.

11.9. Інтенсивне економічне зростання не пов'язане з підвищення ефективності всіх факторів виробництва.

11.10. Економічне зростання – це нестійкі якісні зміни у виробництві.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
1	2
Економічне зростання	Стадія економічного циклу, на якій "економіка завмирає"
Економічний розвиток	Тип економічного зростання, який досягається за допомогою збільшення кількості використовуваних факторів виробництва
Інтенсивне економічне зростання	Коливання економічної активності, які періодично повторюються в економічних системах
Екстенсивне економічне зростання	Розширене відтворення, яке супроводжується якісними і структурними змінами в економіці
Економічний цикл	Тип економічного зростання, який досягається за допомогою впровадження нових технологій або якісно інших факторів виробництва

1	2
Криза	Стадія економічного циклу, яка супроводжується скороченням виробництва і збільшенням кількості безробітних
Спад	Збільшення обсягу виробництва в економіці за певний період, переважно за рік
Пожвавлення	Стадія економічного циклу, з якої відраховується початок нового циклу
Підйом	Стадія економічного циклу, на якій починається збільшення обсягів виробництва і скорочення кількості безробітних; завершує черговий економічний цикл

Тематика есе

1. Економічне зростання та економічний розвиток різних країн.
2. Види криз та їхні особливості.

Евристичні завдання

1. Порівняйте між собою інтенсивний та екстенсивний типи економічного зростання. Відповідь обґрунтуйте:

Критерії	Інтенсивний тип економічного зростання	Екстенсивний тип економічного зростання
Переваги		
Недоліки		

2. Проаналізуйте особливості сучасних циклів. Відповідь проілюструйте прикладами із сучасної світової практики.

Тема 12. Зайнятість та безробіття

12.1. Поняття зайнятості. Повна й ефективна зайнятість.

12.2. Безробіття, його рівень і типи. Добровільне та вимушене безробіття. Наслідки безробіття. Соціальний захист безробітних.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо поняття зайнятості та її видів, безробіття та його типів.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

12.1. Циклічне безробіття пов'язане з особливостями відтворення в сільському господарстві, із сезонністю робіт.

12.2. Безробіття – об'єктивне соціально-економічне явище.

12.3. Кожна людина, у якої немає постійної зайнятості, є безробітною.

12.4. Структурне безробіття виникає під час спаду виробництва після економічної кризи.

12.5. Рівень безробіття неможливо порахувати.

12.6. За повної зайнятості абсолютно всі громадяни держави забезпечені роботою.

12.7. Безробіття призводить до негативних економічних і соціальних наслідків.

12.8. У більшості країн світу держава не втручається в ринок праці.

12.9. Якщо студент денного відділення хоче, але не може знайти роботу, він вважається безробітним.

12.10. Зайнятість – це стійкі, якісні та кількісні зміни у виробництві, що супроводжуються зростанням його кінцевих результатів.

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
1	2
Зайнятість	Тип безробіття, яке викликане циклічним розвитком економіки
Безробіття	Соціально-економічне явище, за якого все працездатне населення працевлаштовано (крім структурного і фрикційного безробіття)
Добровільне безробіття	Система державних заходів і засобів, які направлені на захист осіб, що тимчасово залишилися без роботи
Ефективна зайнятість	Тип безробіття, яке пов'язане з пошуком або очікуванням роботи
Соціальний захист безробітних	Соціальний захист безробітних. Соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не має роботи за власною ініціативою

1	2
Циклічне безробіття	Соціально-економічне явище, за якого частина економічно активного населення не має роботи через вплив зовнішніх факторів
Фрикційне безробіття	Соціально-економічне явище, за якого частина робочої сили не зайнята у виробництві товарів і послуг
Структурне безробіття	Діяльність людей, яка спрямована на задоволення їхніх потреб і не суперечить законодавству
Рівень безробіття	Працездатне населення країни в працездатному віці
Економічно активне населення	Тип безробіття, яке пов'язане зі структурними диспропорціями на ринку праці
Вимушене безробіття	Показник, що відображає ступінь зайнятості працездатного населення в суспільному виробництві

Тематика есе

1. Проаналізуйте динаміку безробіття у своїй країні за останні п'ять років. Визначте її основні фактори.
2. Порівняйте особливості політики зайнятості у різних країнах світу.

Евристичні завдання

1. Розрахуйте фактичний рівень безробіття за таких умов: чисельність населення країни – 105 млн осіб, чисельність робочої сили (осіб працездатного віку) дорівнює 80 млн осіб, чисельність зайнятих – 72 млн осіб.
2. Безробіття у країні А дорівнює 0,5 млн осіб. Працездатне населення – 38 млн осіб. Розрахуйте фактичний рівень безробіття.

Тема 13. Інфляція як макроекономічне явище

- 13.1. Сутність, причини та типи інфляції. Вимірювання інфляції.
- 13.2. Економічні та соціальні наслідки інфляції. Антиінфляційна політика держави.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності інфляції, її причин та наслідків.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

13.1. Державна економічна політика і структурні диспропорції в суспільному виробництві є грошовими факторами інфляції.

13.2. Інфляція супроводжується зростанням цін.

13.3. Причини інфляції знаходяться як у сфері обігу, так і в сфері виробництва.

13.4. Розрізняють інфляцію попиту, інфляцію пропозиції та інфляцію рівноваги.

13.5. Система заходів державного регулювання, які спрямовані на скорочення темпів інфляції, отримали назву антиінфляційної політики.

13.6. Ідеальним для сучасної держави є ситуація, коли інфляція в економіці відсутня.

13.7. Дефляція и деномінація – це одне й те саме.

13.8. Однією з цілей грошової реформи може бути боротьба з інфляційними процесами в державі.

13.9. Індекс споживчих цін вимірює вартість "споживчого кошика".

Проблемні завдання

1. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
1	2
Повзуча інфляція	Характеризується рівнем, який виявився вищим, ніж очікуваний за певний період
Стагфляція	Приріст загального рівня цін за певний період часу, виражений у процентах
Очікувана інфляція	Процес зниження середнього рівня цін у країні
Галопуюча інфляція	Зростання рівня споживчих цін не більше 10 % на рік
Дефляція	Зростання середнього рівня більше ніж на 100 % на рік
Гіперінфляція	Зростання середнього рівня більше ніж на 10 % на рік
Антиінфляційна стратегія	Сукупність заходів монетарної політики, впорядкування державних фінансів, раціоналізація структури національної економіки

1	2
Неочікувана (непередбачена) інфляція	Стійке зростання цін загального рівня цін у країні
Темпи інфляції	Прогнозоване зростання цін у якомусь періоді
Інфляція	Стан економіки, за якого відбуваються одночасно спад виробництва, зростання цін і безробіття, поєднання економічної кризи з інфляцією

Тематика есе

1. Особливості інфляційної політики у вашій країні.
2. Проаналізуйте динаміку інфляції у своїй країні за останні п'ять років. Визначте її основні причини.

Евристичні завдання

1. Споживчий кошик складається з 3 кг хліба, 9 кг крупи, 2 л кефіру. Ціна хліба – 2,5 грн/кг, кефіру – 6 грн/л, крупи – 8 грн/кг. Розрахуйте темп інфляції, якщо ціна хліба залишиться незмінною, ціна крупи зменшиться на 19 %, а ціна кефіру збільшиться на 22 %.

2. На основі даних, наведених у таблиці, розрахуйте темп інфляції:

Роки	Індекс споживчих цін, %
2016	100
2017	110
2018	113
2019	118

Тема 14. Регулююча роль держави в ринковій економіці

- 14.1. Потреба в державному регулюванні економіки та його сутність.
- 14.2. Економічні функції держави.
- 14.3. Форми й інструменти державного регулювання. Державний сектор в економіці.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності державного регулювання, його форм та інструментів, економічних функцій держави.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

14.1. Протекціонізм – це економічна політика, яка направлена на захист національного виробника.

14.2. Держава регулює економічні відносини в суспільстві виключно за допомогою створення законодавчої бази для них.

14.3. У державному регулюванні сучасної економіки немає об'єктивної необхідності.

14.4. Антимонопольна політика є одним із напрямів державного регулювання економіки.

14.5. Державні замовлення, централізовано встановлені ціни, нормативи і ліцензії є інструментами прямого державного регулювання економіки.

14.6. Створення державою умов, у яких самостійно прийняті суб'єктами рішення будуть відповідати економічній політиці, є напрямом прямого регулювання.

14.7. Держава не може займатися безпосередньо виробництвом товарів і послуг для населення.

14.8. У державній власності перебувають, здебільшого, найбільш дохідні підприємства країни.

14.9. Коли держава розробляє плани та прогнози, то це є прикладом мікроекономічного планування.

14.10. Основними засобами короткострокового регулювання держави не є: податкова політика, кредитна політика, регулювання цін і доходів, державні замовлення.

Тематика есе

1. Роль держави в економіці вашої країни.
2. Теорії державного регулювання економіки.

Евристичні завдання

1. "Плюси" та "мінуси" державного регулювання економіки (на прикладі своєї країни).

2. На думку багатьох економістів, державне регулювання необхідно, перш за все, у таких сферах, як підтримка конкурентного середовища, забезпечення загальноекономічної стабільності, соціальне забезпечення та збалансованість, подолання криз на макрорівні. Які сфери державного регулювання економіки виділили б ви? Відповідь обґрунтуйте.

Тема 15. Державний бюджет і податкова система

15.1. Державний бюджет: сутність, джерела надходження та витрати.

15.2. Проблеми збалансування доходів і витрат бюджету.

15.3. Бюджетний дефіцит. Державний борг.

15.4. Податки: сутність, види. Прямі й непрямі податки.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо сутності, джерел надходження і витрат державного бюджету, проблеми збалансування його доходів та витрат, формування бюджетного дефіциту і державного боргу, економічного значення, сутності та видів податків.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

15.1. Державний бюджет – це основний фінансовий план держави на поточний рік.

15.2. Державний бюджет має силу закону.

15.3. Існування бюджетного дефіциту вважається позитивним економічним явищем.

15.4. Єдиним джерелом надходження коштів до державного бюджету є податки.

15.5. Виділяють прямі та непрямі податки.

15.6. Дефіцит державного бюджету – це перевищення доходів над витратами.

15.7. Накопичений бюджетний дефіцит формує державний борг.

15.8. Держава може позичити гроші для покриття бюджетного дефіциту у своїх громадян.

15.9. Податок на прибуток – це непрямий податок.

15.10. Акцизний збір – це прямий податок.

Проблемні завдання

1. Виберіть одну правильну відповідь.

1. *Державний бюджет складається з таких частин:*

- а) дохідної та ощадної;
- б) видаткової і ощадної;
- в) дохідної та видаткової;
- г) дохідної, видаткової та ощадної.

2. *Активним називається бюджетний дефіцит, якщо він пов'язаний з:*

- а) інвестиціями в економіку;
- б) покриттям поточних витрат;
- в) зростанням представницьких витрат чиновників;
- г) збільшенням витрат на спорт і армію.

3. *Податки поділяють на:*

- а) прями й непрямі;
- б) прями, непрямі й місцеві;
- в) прями, непрямі й акцизи;
- г) немає правильної відповіді.

4. *Податок на додану вартість і акциз – це:*

- а) прями податки;
- б) непрямі податки;
- в) місцеві податки;
- г) платежі в спеціалізовані державні фонди.

5. *Податок на прибуток, податок на спадщину та дарування, прибутковий податок – це:*

- а) прями податки;
- б) непрямі податки;
- в) місцеві податки;
- г) платежі в спеціалізовані державні фонди.

2. Зіставте терміни з визначеннями:

Терміни	Визначення
1	2
Державний бюджет	Перевищення витрат над доходами державного бюджету

1	2
Місцевий бюджет	Грошові відносини з приводу розподілу і перерозподілу вартості сукупного суспільного продукту
Бюджетний дефіцит	Збір на користь держави, який стягується з громадян або підприємств і не пов'язаний із їхніми доходами або вартістю майна; зазвичай встановлюється у вигляді надбавки до ціни
Бюджетний профіцит	Грошові відносини, які складаються під час розподілу і використання грошових ресурсів держави
Державний борг	Перевищення доходів над видатками державного бюджету
Податки	Сукупність загальнодержавних та місцевих податків, а також принципи їхнього формування
Прямі податки	Обов'язкові платежі до державного або місцевого бюджету
Непрямі податки	Збір на користь держави, який стягується з кожного громадянина чи організації залежно від розмірів їхньому доходіві вартості майна
Доходи бюджету	Основний фінансовий план держави на поточний рік
Витрати бюджету	Основний фінансовий план на поточний рік окремої області, району чи населеного пункту
Податкова система	Накопичений бюджетний дефіцит за ряд років

Тематика есе

1. Державний борг провідних країн світу.
2. Дефіцит бюджету в Україні та світі.

Евристичні завдання

1. Проаналізуйте концепції провідних економістів стосовно бюджетного дефіциту й державного боргу в умовах кризового стану економіки країни.

2. Дайте відповідь на запитання: навіщо потрібна податкова система суспільству? Поясніть, чому недостатньо доходів, крім податків, які отримує держава за рахунок використання загальнонаціональних ресурсів (прибутків державних підприємств, видобутку корисних копалин та ін.).

3. Чи завжди фактичне значення доходів і видатків державного бюджету може бути основою для ухвалення рішень щодо майбутнього розвитку економіки? Відповідь обґрунтуйте.

Тема 16. Соціально-економічна політика держави

16.1. Доходи та їхня нерівність. Розподіл особистого доходу.

16.2. Потреба в системі соціального захисту населення та її сутність.

Метою вивчення теми є формування у студентів знань щодо нерівності отримування доходів та їхнього справедливого розподілу з боку держави, потреби в системі соціального захисту населення та її сутності.

Практичні завдання

Визначте, яке з положень правильне, а яке помилкове. Відповідь поясніть:

16.1. Доходи мають бути розподілені порівну.

16.2. Нерівність у розподілі доходів є природною.

16.3. Ринкова економіка в чистому вигляді не має на увазі наявність системи соціального захисту.

16.4. Потрібно забирати гроші у багатих і віддавати бідним.

16.5. Багаті й бідні люди харчуються однаково.

16.6. У міру зростання доходів частка витрат на харчування скорочується.

16.7. Система соціального захисту населення потрібна для того, щоб не дозволяти багатим людям збільшувати своє багатство.

16.8. Система соціального захисту населення потрібна, щоб гарантувати задоволення мінімальних потреб усіх членів суспільства.

Проблемні завдання

1. Виберіть одну правильну відповідь.

1. Доходи від підприємницької діяльності, зарплата, трудова пенсія, доходи від особистого підсобного господарства – це:

а) доходи від власності;

б) трудові доходи;

в) виплати з суспільних фондів споживання;

г) немає правильної відповіді.

2. *Доходи від здачі землі або іншої нерухомості в тимчасове користування, доходи від дивідендів і проценти по вкладах у банк – це:*

- а) доходи від власності;
- б) трудові доходи;
- в) виплати з суспільних фондів споживання;
- г) немає правильної відповіді.

3. *Соціальні пенсії, стипендії, виплати у зв'язку з безробіттям, допомога багатодітним сім'ям – це:*

- а) доходи від власності;
- б) трудові доходи;
- в) виплати з суспільних фондів споживання;
- г) немає правильної відповіді.

4. *У витратах домашніх господарств виділяють такі елементи:*

- а) податки;
- б) витрати на споживання;
- в) заощадження;
- г) усі відповіді правильні.

5. *Розвинена система соціального захисту населення і ринкова економічна система дозволяють віднести цю державу до:*

- а) адміністративно-командної економічної системи;
- б) традиційної економічної системи;
- в) ринкової економічної системи;
- г) змішаної економічної системи.

2. *Визначте, які з поданих елементів системи соціального захисту населення відносять до: 1 – соціального забезпечення, 2 – соціальних гарантій, 3 – соціальної допомоги, 4 – соціального страхування:*

а) встановлення допустимих параметрів життя (розміру прожиткового мінімуму, мінімальної пенсії, соціальної допомоги);

б) захист населення від зростання цін і товарного дефіциту для гарантованого забезпечення прожиткового мінімуму громадянам;

в) вирішення проблеми безробіття і забезпечення ефективної зайнятості, перепідготовка кадрів;

г) пенсійне забезпечення (людей похилого віку, інвалідів, сімей, що втратили годувальника);

д) утримання дитячих будинків, інтернатів, будинків для людей похилого віку тощо;

е) соціальні трансферти (допомога з безробіття, одноразові чи щомісячні виплати на дітей, з материнства, з хвороби та інших причин, житлові субсидії тощо);

є) соціальне обслуговування (надання соціальних послуг окремим категоріям громадян і т. ін.);

ж) надання необхідної медичної допомоги;

з) соціальне страхування.

Тематика есе

1. Передумови для виникнення системи соціального захисту населення.

2. Проблеми розподілу і перерозподілу доходів в Україні та світі.

Евристичні завдання

1. Проаналізуйте твердження: "Якщо забрати гроші у багатих і віддавати бідним, то всі стануть бідними".

2. Дайте відповідь на запитання: навіщо потрібний справедливий розподіл доходів суспільству? Поясніть, що мається на увазі під "справедливим" розподілом доходів.

3. Які елементи, на вашу думку, має містити система соціального захисту населення (безкоштовні медичні послуги, безкоштовне навчання, пенсійна система, виплати у зв'язку з безробіттям та ін.). Відповідь обґрунтуйте.

Рекомендована література

Основна

1. Економічна теорія : навч. посіб. / В. П. Решетило, Г. В. Стадник, Н. В. Можайкіна та ін. ; за заг. ред. В. П. Решетило ; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ, 2014. – 290 с.

2. Економічна теорія : навч. посіб. / О. В. Стефанишин, М. В. Квак, М. В. Кічурчак, М. І. Терехух. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2015. – 335 с.

3. Економічна теорія: Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – 9-те вид., допов. – Київ : Знання, 2014. – 710 с.

4. Сірко А. В. Економічна теорія. Політекономія [Текст] : навч. посіб. / А. В. Сірко. – Київ : ЦУЛ, 2014. – 416 с.

Додаткова

5. Базилевич В. Д. Макроекономіка: практикум : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик ; за ред. В. Д. Базилевича. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Київ : Знання, 2010. – 550 с.

6. Макроекономіка. Мультимедійний навчальний посібник / М. С. Бріль, О. М. Кліменко, М. А. Мащенко та ін. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. – 705 с.

7. Макроекономіка : навч. посіб. / О. М. Кліменко, О. М. Крюкова, В. М. Філатов та ін. ; під заг. ред. О. М. Кліменко. – Харків : ВД "Інжек", 2011. – 250 с.

8. Макроекономіка : учеб. пособ. / Е. Н. Клименко, О. Н. Крюкова, М. А. Мащенко и др. – Харьков : ИД "ИНЖЭК", 2011. – 200 с.

9. Основи економічної теорії : підручник / за ред. Ю. В. Ніколенка. – 3-тє вид. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 540 с.

Інформаційні ресурси

10. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

11. Міністерство доходів і зборів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/ru>.

12. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.

13. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.

14. Статистика України [Електронний ресурс] : науковий журнал. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Загальні основи економічної теорії.....	4
Тема 1. Вступ. Економіка в суспільному житті.....	4
Тема 2. Фундаментальні проблеми економіки	7
Тема 3. Основні типи економічних систем.....	9
Тема 4. Основні суб'єкти та принципи ринкової економіки	11
Змістовий модуль 2. Елементарна мікроекономіка.....	14
Тема 5. Теорія попиту та пропозиції	14
Тема 6. Типи ринків.....	17
Тема 7. Форми доходів у ринковій економіці	19
Тема 8. Гроші в ринковій економіці	21
Тема 9. Поведінка споживача в умовах ринку.....	23
Змістовий модуль 3. Основи макроекономіки	25
Тема 10. Національна економіка та результати її функціонування.....	25
Тема 11. Економічне зростання та циклічні коливання.....	27
Тема 12. Зайнятість та безробіття	29
Тема 13. Інфляція як макроекономічне явище	31
Тема 14. Регулююча роль держави в ринковій економіці	33
Тема 15. Державний бюджет і податкова система.....	35
Тема 16. Соціально-економічна політика держави	38
Рекомендована література.....	40
Основна	40
Додаткова	41
Інформаційні ресурси	41

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ОСНОВИ ЕКОНОМІКИ

**Методичні рекомендації
до практичних робіт
для слухачів підготовчого відділення**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Українська** Лариса Олегівна
Шифріна Надія Ігорівна
Лісна Ірина Федорівна
Пономаренко Олександр Олександрович

Відповідальний за видання *М. А. Мащенко*

Редактор *В. Ю. Степаненко*

Коректор *В. Ю. Степаненко*

План 2020 р. Поз. № 123 ЕВ. Обсяг 43 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*